

INSONNING ISH QOBILIYATINI SAQLASH BORASIDAGI ME'YORIY HUJJATLAR

Sarvinoz Xurmatillo qizi Tursunova

Andijon mashinasozlik instituti talabasi.

ARTICLE INFO

Received: 22th March 2023

Accepted: 28th March 2023

Online: 29th March 2023

KEY WORDS

Mehnat qonunlari, normativ huquqiy hujjatlar, qonunlar, qarorlar, jamoa shartnomasi, mehnat huquqi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasining ishchilarga qulay va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratib berish va ishchilarning ish qobiliyatini saqlash tog'risidagi bir qancha qaror va hujjatlar haqida malumot beriladi.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligi e'lon qilingandan so'ng adolatli fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlatni barpo etishga kirishdi. Har bir sohada huquqiy normalar qonun ustuvorligi yo'nalishida qayta korib chiqildi. Huquqiy normalar davlat bilan chambarchas bog'liq, davlatsiz huquq bolishi mumkin emas, chunki davlat huquqni keltirib chiqaradi. Huquqiy normalarni amalga oshirishni kafolatlaydi. Har bir sohadagi huquq mehnatga borib taqaladi. Mehnat huquqi mehnat shartnomasi asosida vujudga keladigan hamda xodimlar va ish beruvchilar ortasidagi munosabatlarni, shuningdek, mehnatdan foydalanish sohasi bilan chambarchas bog'liq boshqa munosabatlarni tartibga soladigan keng qamrovli va murakkab huquq sohasidir. Mehnat huquqining manbalarini mehnat va u bilan bevosita bog'liq munosabatlarni tartibga soluvchi xilma-xil shakldagi normativ-huquqiy hujjatlar (qonunlar, farmonlar, qarorlar va h.k.) tashkil etadi. Mehnat faoliyati jarayonida ishlab chiqarish jarohatlanishi va kasbiy kasalliklarga yo'l qo'ymaslik uchun xodimlarga xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlari yaratib berilishi kerak. [1]

ASOSIY QISM:

Mamlakatning har bir fuqarosi o'zi yashab turgan jamiyatni shakllantirishdagi, rivojlantirishdagi, ishlab chiqarishda ishlashdagi va uni boshqarishdagi asosiy kuch hisoblanadi. Demak, har bir davlatning asosiy boyligi uning fuqarolaridir, shu jumladan aholining katta qismini tashkil qiluvchi yoshlardir. Shu sababli fuqarolarning mehnat xavfsizligini ta'minlash va sog'ligini saqlash jamiyat ijtimoiy taraqqiyoti yo'lidagi muhim omil hisoblanadi. Fuqarolar hayoti va mehnati xavfsizligini taminlash muammosi har bir jamiyat uchun dolzarb masala bolib, u davlatning iqtisodiy rivojlanganligiga va barqarorligiga, kuchli ilmiy-texnik va intellektual imkoniyatlarga ega ekanligiga bog'liq. [2] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2001-yil 13-fevraldagi „Mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza

qilish vazirligini tashkil etish tog'risida" gi farmonida mazkur vazirlik zimmasiga mehnat munosabatlarini tartibga solish, mehnat sharoitlarini tashkil etish, mehnatni muhofaza qilish va me'yorlash tizimini takomillashtirish bo'yicha bozor sharoitlariga mos keladigan chora-tadbirlarini ishlab chiqish vazifasi yuklatilgan. Mehnat muhofazasiga oid munosabatlarning huquqiy jihatidan tartibga solinishida O'zbekiston Respublikasining „Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida" gi va „Fuqarolar sog'ligini saqlash to'g'risidagi qonun"lari muhim o'rin tutadi. „Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun" ishlab chiqarish usullari, mulk shaklidan qat'i nazar, mehnatni muhofaza qilishni tashkil etishning yagona tartibini belgilaydi. Fuqarolarning sog'ligi va mehnatining muhofaza qilinishini ta'minlashga qaratilgan mazkur qonunning 1-moddasida: „O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar mehnatni muhofaza qilinish huquqiga ega",- deb ko'rsatilgan. [3] O'zbekiston Respublikasining „Fuqarolar sog'ligini saqlash to'g'risidagi qonunning asosiy vazifalari:

- fuqarolar sog'ligini saqlashga doir huquqlarining davlat tomonidan kafolatlanishini taminlash;
- fuqarolarning sog'lom turmush tarzini shakllantirish;
- davlat organlari, korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, jamoat birlashmalarining fuqarolarning sog'ligini saqlash sohasidagi faoliyatini huquqiy jihatdan tartibga solishdan iborat. Shu bilan birga, mehnat muhofazasi sohasida boshqa qonun hujjatlari, jumladan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari, tegishli me'yoriy-huquqiy hujjatlar, mehnat va aholini ijtimoiy muhofaza qilish vazirligi tomonidan qabul qilingan qarorlar, boshqa davlat organlari hujjatlari, jamoa shartnomasi hamda kelishuvlari tatbiq etiladi. Mehnatni muhofaza qilish to'g'risidagi qonunda asosiy e'tibor mehnatni muhofaza qilish sohasida olib boriladigan asosiy ishlarga qaratilgan. Ushbu ishlarga:
- korxonaning ishlab chiqarish faoliyati bilan mehnatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatini barcha boshqa yo'nalishlari bilan muvofiqlashtirib borish;
- mehnatning ekologiya jihatidan xavfsiz sharoitlari yaratilishini va ish joylarida atrof-muhit holati muntazam nazorat etilishini ta'minlash;
- muntazam ravishda korxonalarda mehnatni muhofaza qilish talablarining tizimiy ravishda bajarilishini taminlash va nazorat qilish;
- mehnatni muhofaza qilishni mablag' bilan taminlashda davlatning ishtirok etishi;
- mehnat muhofazasi bo'yicha oliy va o'rta maxsus oquv yurtlarida mutaxassislar tayyorlashga katta e'tibor berish;
- mehnatni muhofaza qilish bo'yicha fan, texnika yutuqlaridan hamda vatanimiz va chet el ilg'or tajribasidan keng miqyosda foydalanish;
- ishchi-xodimlarning ish sharoitini, yoshi, sog'ligi va boshqa holatlarini e'tiborga olgan holda ularga imtiyozlar berish, shaxsiy himoya vositalari va boshqa zaruriy jihozlar bilan taminlash;
- korxonada kasaba uyushmalari va boshqa jamoat birlashmalari, korxonalar va alohida shaxslarning mehnatni muhofaza qilishni ta'minlashga qaratilgan faoliyatini har tomonlama qo'llab-quvvatlash kabi masalalar yechimi kiradi. [3] Jumladan mehnat muhofazasini boshqarish masalalarini har qanday korxonada to'g'ri olib borilishi ishlovchilar xavfsizligini ta'minlash holatining yuksalishiga olib keladi. Ushbu qonunning 5-moddasida mehnat

muhofazasini boshqarish davlat tomonidan olib borilishi ko'rsatib otilgan. Mehnatni muhofaza qilish qonuniga muvofiq barcha korxonalaridagi mehnatni muhofaza qilish muammolari korxonalarda belgilangan tartibda O'zbekiston Respublikasining jamoat birlashmalari to'g'risidagi qonuniga muvofiq amal qiladigan jamoat birlashmalariga uyushishlariga muvofiq tashkil topgan birlashmalar tomonidan hal qilinadi. Shunisi e'tiborliki mehnat muhofazasini huquqiy jihatdan tartibga solishda mehnat qonunlarining markazlashtirilgan tartibdagi me'yorlari bilan jamoa shartnomasi va kelishuvlari hamda mehnat shartnomasi asosida kelishilgan shartlari uyg'un holda qo'llaniladi. Ma'lumki amaldagi qonunchilikda markazlashtirilgan tartibdagi huquq me'yorlari bilan mehnat muhofazasi borasidagi huquqlarning eng quyi darajasi belgilab qo'yilgan.

XULOSA

Men ushbu maqolani tayyorlash jarayonida, adolatli fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlatni barpo etishda har bir sohada huquqiy normalar va qonun ustuvorligini, davlatsiz huquq bo'lishi mumkin emasligini, chunki davlat huquqni keltirib chiqarishini, mehnat huquqi mehnat shartnomasi asosida vujudga keladigan hamda xodimlar va ish beruvchilar ortasidagi munosabatlarni, shuningdek, mehnatdan foydalanish sohasi bilan chambarchas bog'liq boshqa munosabatlarni tartibga soladigan keng qamrovli va murakkab huquq sohasi ekanligini, Mehnat faoliyati jarayonida ishlab chiqarish jarohatlanishi va kasbiy kasalliklarga yo'l qo'ymaslik uchun xodimlarga xavfsiz va sog'lom mehnat sharoitlari yaratib berilishi kerakligini, O'zbekiston Respublikasida mehnatni muhofaza qilish to'g'risida juda ham samarali va kerakli qarorlar qabul qilinganligini o'rgandim. Bu maqolani tayyorlash davomida qonun hujjatlariga tayangan holda o'z fikrlarimni qo'shib yoritishga harakat qildim. Respublikamizda mavjud qaror va qonunlar ishchilarning mehnat xavfsizligini to'la ta'minlashga, kasb kasalliklarini oldini olish va xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratib bera oladigan darajada.

References:

1. Mehnatni Muhofaza Qilish, Mannonov Y.O, Mavlonov K.G Toshkent — «ILM ZIYO» — 2015
2. Mehnat muhofazasi maxsus kursi, E.I.Ibragimov, S.Gazinazarova, O.R.Yuldashev Toshkent, 2014 – 535b
3. O'zbekiston Respublikasi mehnat qonuni
4. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi